

Sygn. akt II CSK 231/14

POSTANOWIENIE

Dnia 14 stycznia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

SSA Jacek Grela (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. M.
przy uczestnictwie Fundacji Własności Prywatnej "S." w P.
o wpis do Rejestru Zastawów ,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 14 stycznia 2015 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 31 października 2013 r., sygn. akt [...]

**przekazuje do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu
Najwyższego następujące zagadnienie prawne budzące poważne
wątpliwości: Czy dopuszczalna jest skarga kasacyjna w sprawie
o wpis do rejestru zastawów?**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 31 października 2013 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego w P. z dnia 18 czerwca 2013 r., oddalającego wniosek o wpis zastawu do rejestru zastawów.

Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę kasacyjną powziął poważne wątpliwości w zakresie dopuszczalności skargi kasacyjnej w sprawie o wpis do rejestru zastawów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze Sądu Najwyższego, a także w doktrynie, zarysowały się pewne rozbieżności w tym zakresie.

W postanowieniu z dnia 8 lipca 1998 r., III CZP 26/98, (OSNC 1999, nr 2, poz. 31), Sąd Najwyższy uznał, że postępowaniem rejestrowym w rozumieniu art. 519¹ § 3 k.p.c. jest postępowanie w sprawach związanych z prowadzeniem rejestru służącego ujawnianiu określonych podmiotów i danych o nich. Zakresem zastosowania art. 519¹ § 3 k.p.c. nie są zatem objęte sprawy o wpis w rejestrze niemającym - jak w szczególności rejestr zastawów - charakteru podmiotowego. Z tego względu w postępowaniu o wpis do rejestru zastawów kasacja (obecnie skarga kasacyjna) przysługuje na zasadach ogólnych. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał, że rozstrzygnięcie zarysowanych wątpliwości interpretacyjnych nabrało dużej doniosłości praktycznej po uchwaleniu ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (aktualnie jednolity tekst Dz. U. z 2009 r., Nr 67, poz. 569 ze zm.), przewidującej nowy rejestr sądowy niemający charakteru podmiotowego, do którego wpisy następują w postępowaniu nieprocesowym. Sąd Najwyższy rozważył dwa możliwe ujęcia tego zagadnienia. Zgodnie z pierwszą interpretacją art. 519¹ § 3 k.p.c. - kasacja w sprawach dotyczących wpisu do rejestru zastawów w ogóle by nie przysługiwała, natomiast według drugiej interpretacji - byłaby dopuszczalna na zasadach ogólnych, jak w postępowaniu wieczystoksięgowym (por. np. postanowienia SN: z dnia 15 stycznia 1997 r. III CZP 1/97, OSNC 1997, nr 4, poz. 37; z dnia 7 stycznia 1997 r. I CKN 31/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 55; z dnia 4 lutego 1997 r. III CKN

41/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 67). Należy zaznaczyć, że trudno wskazać racje, które usprawiedliwiłyby całkowite wykluczenie dopuszczalności kasacji w sprawach dotyczących wpisów do rejestru zastawów. W szczególności charakter i waga tych spraw nie dają podstaw do zupełnie odmiennego ich traktowania niż spraw o wpis do - będącej również swoistym rejestrem praw rzeczowych - księgi wieczystej, w których to sprawach, jak zaznaczono, kasacja przysługuje na zasadach ogólnych. Względy natury celowościowej przemawiają więc za drugą interpretacją.

Nowych, istotnych argumentów na rzecz drugiej interpretacji dostarczyła ustawa z dnia 20 października 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. Nr 121, poz. 769), na podstawie której znowelizowano kodeks postępowania cywilnego, wprowadzając, z mocą od dnia 1 stycznia 2001 r., po dziale V księgi drugiej części pierwszej (a więc w zakresie postępowania nieprocesowego) dział VI zatytułowany "Postępowanie rejestrowe", obejmujący art. 694¹-694⁹ (art. 63 i 88 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz art. 99 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. Nr 121, poz. 770). Według art. 694¹ § 1 k.p.c., przepisy zawarte w nowo ustanowionym dziale VI stosuje się do postępowania w sprawach o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym (sprawach rejestrowych). Zgodnie zaś z art. 1 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, Krajowy Rejestr Sądowy obejmuje wyłącznie rejestry o charakterze podmiotowym, nie wchodzi zatem w jego skład rejestr zastawów. Powyższe regulacje stanowią argument przesądzający na rzecz drugiej ze wskazanych wyżej interpretacji art. 519¹ § 3 k.p.c. Nie podważa go art. 694¹ § 2 k.p.c., w myśl którego przepisy nowo ustanowionego działu VI stosuje się odpowiednio do innych postępowań rejestrowych prowadzonych przez sądy, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej. Po pierwsze, art. 519¹ § 3 k.p.c. nie należy do wspomnianego działu, a po drugie, odpowiednie stosowanie przepisów zakłada stosowanie tylko tych, które ze względu na swoją treść dadzą się zastosować w przypadkach objętych odesłaniem.

Sąd Najwyższy wyraził podobne stanowisko w postanowieniu z dnia 2 września 1998 r., III CZP 29/98 (OSNC 1999, nr 2, poz.37), uznał bowiem, że postanowienie oddalające wniosek o wpis zastawu do rejestru zastawów może

podlegać kontroli kasacyjnej. W uzasadnieniu tego orzeczenia podkreślił on, że skoro cechą wyróżniającą tej normy jest podmiot podlegający rejestracji, to przepis nie może dotyczyć rejestru służącego innym celom. W przeciwnym razie, w odniesieniu do rejestrów służących innym celom niż ujawnianie podmiotów, ustawodawca normowałby dopuszczalność kasacji za pomocą przesłanki, która nie mogłaby się spełnić. Nie ma podstaw do upatrywania błędu w redakcji przepisu, przeciwnie, nasuwa się wniosek o ograniczonym zakresie działania art. 519¹ § 3 k.p.c. Pozwala to stwierdzić, że inne rejestry co do zaskarżania kasacją poddane są regulacji podstawowej dla postępowania nieprocesowego, zawartej w art. 519¹ § 1 k.p.c. Na tle postępowania w sprawach wieczystoksięgowych dopuszczalność kasacji nie budzi zresztą wątpliwości. Sąd Najwyższy oparł swoją argumentację nawiązując również do treści ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, jak i treści przepisów działu VI księgi drugiej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego (art. 694¹ § 1 k.p.c.).

W postanowieniu z dnia 14 kwietnia 1999 r., III CZP 1/99, (Prok. i Pr. - wkł. 1999, nr 10, poz. 33), wyrażono zapatrywanie, według którego w art. 519¹ § 3 k.p.c. uregulowano dopuszczalność kasacji w postępowaniu rejestrowym dotyczącym wpisu podmiotów. Skoro wpis zastawu rejestrowego jest wpisem ograniczonego prawa rzeczowego, to przepis ten nie znajduje w tym przypadku zastosowania.

Z kolei, w postanowieniu z dnia 9 lipca 2007 r., II CSK 250/07, (niepublikowanym), Sąd Najwyższy stwierdził, że w sprawie o wpis do rejestru zastawów skarga kasacyjna nie jest dopuszczalna. Argumentując to stanowisko, Sąd Najwyższy podkreślił, że prowadzone przez sądy rejestry podzielić można na dwa rodzaje. Rejestry podmiotowe, dla których podstawową jednostką ewidencyjną są osoby prawne i fizyczne, obejmują przede wszystkim rejestr przedsiębiorców, rejestr stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, które prowadzone są na podstawie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz. U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209 ze zm.) oraz art. 694¹-694⁹ k.p.c., a także na podstawie ustaw szczególnych. Drugim rodzajem rejestrów są rejestry przedmiotowe, dla których podstawową jednostką ewidencyjną są rzeczy, a ujawniane są w nich prawa rzeczowe i prawa na dobrach niematerialnych. Do tej grupy rejestrów należy

m.in. rejestr zastawów, którego przedmiotem jest wpis ograniczonego prawa rzeczowego. Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy w postanowieniach: z dnia 8 lipca 1998 r., III CZP 26/98 (OSNC 1999, nr 2, poz. 31), z dnia 16 października 1998 r., III CZP 36/98 ("Prokuratura i Prawo" 1999, nr 2, poz. 33) i z dnia 14 kwietnia 1999 r., III CZP 1/99 ("Prokuratura i Prawo" 1999, nr 10, poz. 33).

W wymienionych postanowieniach Sąd Najwyższy dopuszczał natomiast wniesienie kasacji na zasadach ogólnych, czyli na podstawie art. 519¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym kasacja przysługiwała od postanowienia sądu drugiej instancji orzekającego co do istoty sprawy, chyba że przepisy księgi drugiej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego przewidywały możliwość zmiany lub uchylecia prawomocnego postanowienia.

Ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 48, poz. 554) znowelizowano ten przepis. Od dnia 1 lipca 2000 r. dopuszczalne było wniesienie kasacji od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia, co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie jedynie w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego. Analogiczne rozwiązanie przyjęto wprowadzając do kodeksu postępowania cywilnego - ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) - skargę kasacyjną. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 519¹ § 1 k.p.c. od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie - w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego - przysługuje skarga kasacyjna, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. W przepisie tym nie przewidziano wnoszenia skargi kasacyjnej w sprawie o wpis do rejestru zastawów.

Pogląd, że skarga kasacyjna w sprawie o wpis do rejestru zastawów jest niedopuszczalna, Sąd Najwyższy wyraził także w postanowieniu z dnia 3 kwietnia 2008 r., I CSK 4/08, (niepublikowanym).

W piśmiennictwie w latach 2008-2014, prezentowane są rozbieżne poglądy odnośnie dopuszczalności skargi kasacyjnej w sprawie o wpis do rejestru zastawów.

Wskazano m.in., że postępowaniem rejestrowym w rozumieniu art. 519¹ § 3 jest postępowanie w sprawach związanych z prowadzeniem rejestru służącego ujawnianiu określonych podmiotów i danych o nich. Zakresem zastosowania art. 519¹ § 3 nie są zatem objęte sprawy o wpis w rejestrze niemającym - jak w szczególności rejestr zastawów - charakteru podmiotowego. Wobec czego, w postępowaniu o wpis do rejestru zastawów kasacja (obecnie - skarga kasacyjna) przysługuje na zasadach ogólnych (por. A. Góra – Błaszczkowska (w:), Kodeks postępowania cywilnego, komentarz, Lex 2013, teza 4 do art. 519¹ k.p.c.).

W innym miejscu podkreślono, że w sprawach o wpis do rejestru zastawów skarga kasacyjna jest niedopuszczalna, ponieważ wpis zastawu rejestrowego jest wpisem ograniczonego prawa rzeczowego, a nie wpisem podmiotu podlegającego rejestracji. Postępowaniem rejestrowym w rozumieniu art. 519¹ § 3 k.p.c. jest postępowanie w sprawach związanych z prowadzeniem rejestru służącego ujawnianiu określonych podmiotów i danych o nich. Zakresem art. 519¹ § 3 k.p.c. nie są zatem objęte sprawy o wpis w rejestrze niemającym - jak w szczególności rejestr zastawów - charakteru podmiotowego (por. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Kodeks postępowania cywilnego, komentarz, Warszawa 2014, teza 12 do art. 519¹ k.p.c.).

Pojawiło się również zapatrywanie, że w sprawach o wpis w rejestrze zastawów skarga przysługuje na podstawie § 1 art. 519¹ k.p.c., gdyż są to sprawy z zakresu prawa rzeczowego (por. M. Uliasz, Kodeks postępowania cywilnego, komentarz, Warszawa 2008, teza 9 do art. 519¹ k.p.c.).

Wskazano również, że skarga kasacyjna nie przysługuje w sprawach o wpis w rejestrze niemającym - jak np. rejestr zastawów - charakteru podmiotowego, jak również o wpisy w rejestrze przedsiębiorców, które nie dotyczą wpisu

(wykreślenia) podmiotu, lecz np. członków zarządu podmiotów wpisanych do rejestru (por. P. Prus (w:), Kodeks postępowania cywilnego, komentarz, Warszawa 2013, teza 19 do art. 519¹ k.p.c.).

W kolejnej publikacji podkreślono, że z unormowania zawartego w § 3 art. 519¹ k.p.c. wynika, że w postępowaniu rejestrowym nie przysługuje skarga kasacyjna od postanowień sądu II instancji innych niż w przedmiocie wpisu lub wykreślenia z rejestru podmiotu podlegającego rejestracji. Postępowaniem rejestrowym w rozumieniu art. 519¹ § 3 k.p.c. jest postępowanie w sprawach związanych z prowadzeniem rejestru służącego ujawnianiu określonych podmiotów oraz danych o nich (art. 694¹ k.p.c.). Zakresem zastosowania art. 519¹ § 3 k.p.c. nie są zatem objęte sprawy o wpis w rejestrze niemającym - jak np. rejestr zastawów - charakteru podmiotowego. Tak więc w sprawach o wpis do rejestru zastawów, jako sprawach z zakresu prawa rzeczowego, skarga kasacyjna przysługuje na zasadach ogólnych (por. J. Gudowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego, komentarz, część pierwsza, postępowanie rozpoznawcze, część druga, postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2009, teza 3 i 4 do art. 519¹ k.p.c.).

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy wyodrębnić te kwestie, które nie wywołują istotnych kontrowersji. W zasadzie panuje zgoda, zarówno w judykaturze, jak i doktrynie prawa, że sądy prowadzą dwa rodzaje rejestrów: podmiotowe oraz przedmiotowe. Do grupy rejestrów przedmiotowych należy rejestr zastawów.

Przepis art. 519¹ § 3 k.p.c. dotyczy rejestrów podmiotowych, a zatem dopuszczalność skargi kasacyjnej w sprawie o wpis zastawu do rejestru zastawów, nie może być analizowana w kontekście treści tego przepisu. W związku z tym, zasadniczy problem, wymagający rozstrzygnięcia, sprowadza się do wyjaśnienia kwestii, czy art. 519¹ § 1 k.p.c. daje podstawę do wniesienia skargi kasacyjnej w sprawie o wpis zastawu do rejestru zastawów.

Przepis art. 519¹ k.p.c., został wprowadzony do Kodeksu postępowania cywilnego z dniem 1 lipca 1996 r. Paragraf pierwszy tego przepisu stanowił, że od postanowienia sądu drugiej instancji orzekającego co do istoty sprawy nie przysługuje kasacja, jeżeli przepisy księgi drugiej części pierwszej przewidują

możliwość zmiany lub uchylenia prawomocnego postanowienia. Z dniem 1 lipca 2000 r., przepis ten uległ zmianie. Od tej chwili, w myśl art. 519¹ § 1 k.p.c., od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie - w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego - przysługiwała kasacja (aktualnie skarga kasacyjna) do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Orzeczenia Sądu Najwyższego dopuszczające skargę kasacyjną w sprawie o wpis zastawu do rejestru zastawów, zapadły przed wejściem w życie nowelizacji z 2000 roku. Kierując się zatem, zapatrywaniem wyrażonym m.in. w postanowieniu z dnia 9 lipca 2007 r., II CSK 250/07, (niepublikowanym), należałoby przyjąć, że skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w tego rodzaju sprawach, ponieważ ustawodawca nie zdecydował się na umieszczenie w katalogu spraw, wymienionych w znowelizowanym art. 519¹ § 1 k.p.c., sprawy o wpis zastawu do rejestru zastawów. Jednakże, wyłania się kwestia, czy tego rodzaju sprawa może być zakwalifikowana jako sprawa z zakresu prawa rzeczowego, co z kolei, dawałoby możliwość wniesienia skargi kasacyjnej.

W judykaturze przyjęto, że zawarte w art. 519¹ k.p.c. określenie rodzaju spraw, w których przysługuje skarga kasacyjna nawiązuje bezpośrednio do systematyki spraw poddanych rozpoznaniu w postępowaniu nieprocesowym w poszczególnych działach części pierwszej, księgi drugiej, tytułu II k.p.c. Przez określone według rodzaju sprawy, w których przysługuje skarga kasacyjna, należy zatem rozumieć sprawy odpowiadające tej systematyce (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 sierpnia 2014 r., IV CSK 126/14, niepublikowane i z dnia 25 kwietnia 2014 r., II CZ 116/13, niepublikowane).

Z kolei w piśmiennictwie, tłumacząc znaczenie określenia „rodzajów spraw”, do jakich odwołuje się art. 519¹ k.p.c., podkreślono, że należy posługiwać się systematyką i nazewnictwem Kodeksu postępowania cywilnego; sprawami z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego są zatem te sprawy, które tak właśnie zakwalifikowano w Kodeksie postępowania cywilnego (art. 526 i n., art. 606 i n. oraz art. 627 i n.).

Problemy interpretacyjne mogą natomiast powstać przy ocenie spraw należących do postępowania nieprocesowego, normowanych poza Kodeksem. W tym wypadku należy mieć na względzie, że prawo osobowe to dział prawa cywilnego, a także w pewnym zakresie prawa publicznego, normujący zdolność prawną osób fizycznych i osób prawnych, natomiast prawo rzeczowe reguluje prawa podmiotowe do rzeczy, a prawo spadkowe to ogół przepisów normujących stosunki majątkowe osób na skutek ich śmierci (J. Gudowski (w:), op. cit., teza 2 do art. 519¹ k.p.c.).

W literaturze przedmiotu wyrażono pogląd, że wpis zastawu rejestrowego jest wpisem ograniczonego prawa rzeczowego. Wskazano również, że w sprawach o wpis do rejestru zastawów, jako sprawach z zakresu prawa rzeczowego, skarga kasacyjna przysługuje na zasadach ogólnych.

Nie budzi wątpliwości, że zastaw rejestrowy, uregulowany ustawą z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569 ze zm.), jest szczególnym rodzajem zastawu, jako ograniczonego prawa rzeczowego (por. art. 308 k.c.).

Z przytoczonych względów należało uznać, że aktualnie konkurują ze sobą dwa odmienne stanowiska co do dopuszczalności skargi kasacyjnej w sprawie o wpis zastawu do rejestru zastawów. Każde z przedstawionych zapatrywań, zostało poparte gruntowną analizą przepisów prawa i może stanowić odpowiedź na pojawiające się wątpliwości.

Uzasadnionym jest zatem, aby powiększony skład Sądu Najwyższego, stosownie do art. 398¹⁷ § 1 k.p.c., rozstrzygnął zagadnienie prawne przedstawione w sentencji.